

3 нашого життя.

Слухання іншомовників.—Кому рішуче слово належить?—Філологи та національні вчительки—Відповідь на сумнів.—Принципи популяризації національного виміну.—Хто зробив це?—Логопеди—?—Три стадії.—Майданістки Пігасові.—Хатя справа і голоси про неї.—Перебільшення і дрибниця.

Коли і того разу торкнулася лінгвистичної аргументації проф. Сикорського, то зовсім не через те, що вважаю таку аргументацію єдиною потрібної її доцільності в таких "позах" народів між собою, що таку величину постать займають у теперішньому національному житті. Навпаки—сама філологія, сама лінгвистика, тут дуже мало важить, бо раз-ураз вона була і буде слуханням іншою в руках заинтересованих людей, як такою ж іншою в руках проф. Сикорського зробилися навіть "таємства природи". Російська, напр., офіційна лінгвистика давно вже набила оскудію своїми доказами, що з української мови тільки підлікт "єдиного русського язика"; польська повертає справу в інший бік і з таким самим завзяттям доводить, що це тільки говорка так само єдиною польською мовою. Чеська лінгвистика так само ставиться що до словацької мови і теж запевняє, що її нема, а є тільки діалект єдиної чеської мови. Проте од усіх цих філологічних гангінів та доказів не перевернуло, не перестала істинувати й розвиваючися ні українська мова, ні слов'янська мова, як не зменшилася і вага іхня в житті народів од того, що учений NN розжалував із хв мов у лінгвісти. Кінець-кінець ріпуче слово тут належить зовсім не філологам, а бажанню самого народу жити по своему, тобою його національний свідомості. Коли тає бажання есть, коли воно виявляється в національній свідомості, коли народ збуджується до національного життя й свою культурну потребу сам почав уже задовільняти власними силами й власними способами, коли, одно слово, він творить свою культуру—годі, справу з філологією скінчено. Хоч як голосно нехай крачка філології, що діалект "неакцонно" ламає призначенні йому межі й забирається на високочети

ному іспаніалені, хоч як нехай вони проти цього протестують, хоч скільки доводять про "єдність" і "полнільність" тождествою "психології" і іншими рисковитими екскурсіями в антропологію, в лінгвистику і навіть у саму "таємницю природи"—нічого не поможетъ. Народ усе є і став він ним силуєю своєї свідомості, тим, що саме себе визнає за щось самостійне, окреме, —і проти цього нема і не може бути альтернативи. І сама наука, що береться відповідати на життєві питання, мусить кінеч-кінечем рахуватися з потребами тих самих живих Якімків, яких вона разом з практикою так захватила нехту.

От у цьому й лежить власне узгодженість справи й відповідь на сумніви проф. Сикорського та інших членів родини тургенівського Пігасова що до буття української держави народу. Народ, прокинувшися до національного життя, захопивши національне свідомість, збудувавши на національне відродження—вже там самим показав, що він єсть, що він живе і мисливе сам себе, як окреме громадське тіло. А коли він єсть, то він позиціонує і свое найменіння матиць, що одініяни сеють од інших, близьких чи дальіших народів. Це тільки, а не що інше, не якось лиха агітація, "спричинилося до того, що термін "Україна" ужше принеса досить міцно й дедалі все більшою популярністю, збудував і серед своїх, і серед чужих, на весь світ. Дарма тут доводить, що цей термін не відповідає нібі-то сути, що він "вигаданий" чи штучний. Він відповідає потребі зазнанням своєї індивідуальності, він узвішив уже в оборот життя і знов же само життя, а не теорії визначить йому долю. І здохнів вже визначач. Як згадано, сами вороги наші, наяві у всіхніх високо-офіційних заїздах, проти всіх і скреточучи зубами, все ж таки популаризують це національне ім'ямені. Правда, кожного разу вони беруть його глупчино чи зневажливі вдалини, преточують усіляк обмеження ("такі называемі українці" і т. п.), але й тут ми бачимо той звичайний процес, яким простує винтворювання нових ду-

мок, розумінів, термінів, поки доходить до свого логічного кінця. Спершу всі "благомислящі" люди глузують з новини, потім починають а нею боротися і нарешті сама здвигована запитують—та як же може бути інакше?... Українська справа національна, а разом із справою мови, письменства та культури вже переріблена в цю другу стадію. З нас уже рідко глузують, але ненавидять, а нам боротися, а це певна запорука того, що справа дійде до своєї логічної межі. І я певен, що не так далеко вже від нас той час, коли нащадки Пігасовів прибратимуть зі світу мінін запитуватимуть з таємним запалом—та як же може бути інакше?—з яким тепер найкращих приятелів товчуть у ступі власного недовіри. І тоді переведеться численний рід Пігасових, а пітанина про нашу мову, про те, яким шляхом її зробиться тим, чим по суті йому й належить бути—нашим хатнім питанням, як ми самі в процесі життя маємо вирішити, а не сторонні філологи в затишних кабінетах відповідно до тих чи інших теорій. Вже й тепер чудно читати, як який-небудь Ішеголі чи проф. Сикорський, надруковані у катеринославській "Южній Зарі" (чч. 2002 і 2003) широку статтю під заголовком "Українська література і ея читатель".

І про літературу й про читача луже маю говорити д. Новицький, звернувшись на більшість увагу свою на мову. І тут він старанно переказує д. Левицького, резюмуючи його відоме "Криє дзеркало" такими словами: "богиня літературної "української" писательств" не знає українського язика і потому пише карикатурнимъ, жаргономъ, не понятнымъ—и возвращающимъ досаду. Не знають же їхні язика потому, що не научили їх від первоисточника, а поділ віляємъ галицького журналного язика привелись самі за самообразуваніє і виробку синтаксиса, довіряючись штату і неустойчивою теорії" (Ю. З., ч. 2003). Звичайно, що скільки спрадї виявляється серед української письменницької братнії незнання народної лексики й синтаксису та незвичака користуватися з широкого запасу народної мови, о стільки ніхто не обороняє книжної мови. Ліхко проте в тому, що критики звичайно під "не-народні" підводять усі, чого вони самі не знають, чого не чули сами, особисто в тому невезичному закуткові, в якому їм довелося здобувати власний досад народної мови. Тим то здебільшого їхні реметування й докори виходять просто субективними, не маючи під собою обширокого погляду, або глобального знання. С весього цього чимало й у д. Новицького, бо й він, ганяючись за дрібницями, не хоче зважати на величезні ваги фактів з нашого щоденного життя, які йдуть просто наперік його словам, і виявлять іншу картину нашої літературної слогочасності. Так, напр., слід за д. Левицьким увійти в мідію говорити, що читає просто тікає од теперішньої літератури через незрозумілу мову та недоладний правопис; проаналізує це й д. Новицький. "Снєдъ",—каже він, —ходила по Україні сотня співків, письменники 60-х років мали свого читача, що любив їх і нетерпляче дождався кожного слова їхнього, а от теперішні письменники нібі-то цілком згруйнували всіку віру до себе. Виходить наїзничайше чудне що: читачі нема, а літературна продукція й віддавництва ростуть,—де ж дівачтися, синаю, ота маса книжного матеріалу, що виходить за року для прилюдного вживання? Це раз. Друге. Давніші письменники в тих самих 60—70 рр. ін-раз без порівняння менше мали свого читача, його тоді було коли сотня-друга, то й добре. Що це значить, рівняючи до тих тисяч, що тепер задовільняють українським словом своєї потреби? Найкращий може приклад— "Ілюстрована історія України" проф. Грушевського,—того самого Грушевського, на якого д. Левицький за прихильниками набільше докори почелися за "псування" української мови. Ця книжка, як відомо, протягом року розійшлась у кількох тисячах примірників і зраза ж діждалася нового видання. Адже так не росходилася ні одна книжка, напр., д. Левицького, не включаючи й популяризних "Старосвітсь-

ких батюшок та матушок".

Що це показує? А тільки те, що для широкого загалу читачів зовсім нема того питання, за яке ми ламаємо списи. Не за саму мову чи правопис цінить він ту або іншу книжку, та і в мові становить він на перший план зовсім не ті літери, за які змагаються письменники. Виходить, ми сами переважною вагу справи й ту небезпеку, що ніби то чигає на наше письменство. А перебільшуючи, часто вдаємось до таких дрібниць, які сами собою зникнуть у процесі розвитку, вириваються й забудуться, тоді як здорованародня основа лишиться не зрушимою. Звичайно, до живого слова треба ставитися обережно, з любовлю, треба вчитись його пильно, черпати без упину з неаліченних скарбів народної мови. Але так само не годиться в чисто сектантською упертістю замикатися в тісні межі однієї якоїсь говірки і все інше одкидати, бо "у нас" так не говорять. Не можна так само будувати все на авторитетах, бо й вони не завсіди можуть між собою до ладу зговоритись. От, напр., д. Новицькому найвищий авторитет д. Левицький, що так сміливо роздав дипломи письменникам на знавців чи партачів рідного слова. Але не менший авторитет Куліш, досить гостро оцінив мову і самого д. Левицького. Нечуй,—писав він в одному з недавно виданих листів до д. Барвінського „не має кебети до наукової прози, і в „Світогляді“ багато недоладнього в мові“ *). Отже маємо мало не те саме, що д. Левицький не раз і не про одного письменника сам говорив і говорить.

Більше уваги й більше допитливості та менше сектантства й покладання на авторитети— і ми хутко дійде-мо до якогось ладу в нашій хатній справі.

Сергій Єфремов.

*) Ол. Барвінський—Спомини з моого життя, ч. I. Львів, 1912. Стор. 193.